

Přepis části rukopisu Všeljaké poznámky týkající se velkostatku Mirešovice, Vilém Richlý 1885, který je němým torzem, z několika málo zachovaných o mnohostranné badatelské a vlastivědné činnosti autora. Přepis kapitoly Kříže kamenné.

Na současné místo se spis dostal za pohnutých okolností, kdy jeho potomci byli z velkostatku vyhnáni a obráni o majetek. Kromě zničených cenných vlastivědných sbírek byl srovnán se zemí i zámek.

Přepsal Pavel Valenta 2020

Originál rukopisu je uložen v archivu Muzea Vysočiny Jihlava

Kříže kamenné

Když v našem česko moravském středohoří vozovými cesty se ubíráme z vesnice do vesničky, zajisté si povšimneme kamenů hrubých, čtyřhranných při cestách, na rozcestích, i v samé osadě stojících. Při bližším pátrání, shledáme, že to jsou plotny žulové, kolmo stojící, z pravidla jen na jedné straně uhlazené a na nich různého tvaru - kříž. Při kříži, i také na kříži bývá ještě nějaký předmět vytesaný: šipka, také dvě; sekyra; sekyra a dýka neb kladivo; dýka; kopí; kolečko; erb atd. Nalézáme též litery, zpravidla již nepřežitelné, dle osady české neb německé; pořádku letopočet a to z 16. neb 17. století; z 18. jsou vzácnější již; letopis ten umístěn bývá nad neb také pod křížem. Vzácnější a snad také mladší jsou z obou stran uhlazené a také z obou stran ornamentované. Kříže kamenné, tedy bez plotny jen tak vytesané bez plotny, jsou méně hojné. Málo vesnic zde asi bude bez takového kříže; bývají také dva, zřídka jich více. Lid s křížem takovým vždy nějakou událost truchlivou jednotlivé osoby se týkající, spojuje a budouť to skutečně asi upomínky na takový krvavý příběh; vždyť je jich několik z doby třicetileté války, z doby kdy Švédové v Čechách pustošili, pálili a vraždili; nejistota jak jmění tak i života doba ta naznačuje! Snad byl také některý postaven od člověka pobožného, aby si lid okolo jdoucí na Boha vzpomněl.

Z osmnáctého století máme zde takzvaná „Muka Boží“ a nalézáme je také roztroušeně na podobných místech jako spíše uvedené kříže kamenné. Obvykle složené jsou z vícero kusů a mají nahoře kříž dvojatý, železný a dole na kameně letopočet a jsou popsány. Z jednoho kamene jen zhotovené jsou vzácnější a snad obvykle starší. Muka Boží jsou skutečně upomínky na doby nad míru truchlivé, hlavně na dobu když v Čechách mor řádil neukrutněji, tak že nezřídka osady celé vymřely!

V naší době, tedy v 19. století zaujímají místa těch křížů kamenných kříže železné s podstavci kamennými, čistě vypracované a pozlacené a neb docela kamenné, s Kristem pánem železným a zlaceným, s nápisy atd.

Uvedu nyní, mně známé plotny s kříži, kříže kamenné a Muka Boží; kříže novější vynechám docela.

1. Mirešovice velkostatek má plotnu takovou s křížem a na straně pravé s bambitkou; nahoře jest r. 1644 pod ním „Mattej Mev“. Nyní stojí v zahradě a stál spíše před za rohem zdi zahradní a jest o něm pověst, že otec ovčák syna svého, z boje domu se vracejícího, když v době noční oknem do ovčína se ubíral, za zloděje držel a zastřelil. Na návsi ve vsi Mirošov stojí také plotna taková, na ní kříž, v pravo sekyra a v levo dýka. Povídá se, že zde někdo zmrzl! Celý kámen zapadlý jsem r. 1890 nechal vyzdvihnouti a patřičně postavit. Uprostřed, podél celého kříže vyryté kopí. -

2. Jedlov. Zde se nalézají za vesnicí, na pravé straně vozové cesty vedoucí ku „Kocandě“ hrubě zhotovený kříž kamenný (bez plotny). Povalený ležel dlouhá léta a zarostl do drn. R. 1892 nechal jsem ho řádně postavit. Pověst, že zde někdo, sázkou nesa vědro piva z Hladova, mrtev klesl - jest velmi pochybnou.

3. Cejl. Když z Mirošova do Cejle přes Klepák jdeme a k rozcestí z Cejle do Dvorců dorazíme, uvidíme hned na pravo, na mezi, šikmo stojící starou, hrubou plotnu žulovou, proti východu s křížem a na něm nemotornou sekýru. Na druhé straně jest vytesaná hluboká rýha. Dále jest ve vesnici, na školu opřená, vypracovaná plotna s křížem a z každé strany kolečko. -

4. Hojkov. Kříž kamenný na plotně hrubé, žulové, na levo s kopí najdeme za vesnicí při vozové cestě do lesa a K Mešnici. Stojí nad polním tarasovým rohem.

5. Dušejov. Na hranicích Boršovských, na pastvině Dušejovské, v levo od cesty vozové z Dušejova do Boršova, máme zas plotnu s křížem po každé straně, práce jemnější. Byl povalený a nechal jsem ho řádně postavit. Opakuje se zde pověst podobná jako u „Jedlova“; osobou, vědro piva nesoucí, znamená lid, že to byl kněz - hrubý žert to zajisté. -

6. Milíčov. Za vsí, v tarase zarovnaná plotna se křížem a v levo nějakou zbraní? Nachází se vpravo vozové cesty do Jankova vedoucí; místo jest hned za sušárnou. Představený slíbil, že zapadlý kříž nechá vyzdvihnouti a jak se patří postavit nad taras, aby byl viditelný.

7. Dvorce. I zde nalezneme plotnu s křížem, nápisem nepřečitelným a letopočtem 1645. Stojí uprostřed vsi, při louži nečisté; celé okolí pravé hnojiště. Představený, na mou domluvu, jest ochoten památku tu starou lépe umístiti.

8. Hladov. Když jsem se dozvěděl o plotně s křížem na pastvišti Kocandě (?) naproti Šulákovsku, zajel jsem si tam. Ležel zarostlý v drně; nechal ho postavit; jest práce lepší s letopočtem 1715 pod křížem a písmeny dílem zašlými. Že prý zde les býval; ze stromu mladé vrány vybírající prý spadl a se zabil. - V samé vsi u usedlosti „Šimka nebo Müllera nachází se též plotna, na ní kříž a nápis: Anno 1602 .... Neümon alhier schendlich und bösilich in seinem eigene haus umb sein leben komen. Geschen am tag Bomorum den 31 Zuoriy. Gott feij ihm genedig. Lid vypravuje, že zde ten kříž postaven byl na památku, že z toho místa věrd piva ten nesl, který pak u „Jedlova“ skončil. Nápis dokazuje, že „vox populi“ se také mýliti může!

9. V Ježeně máme dvě takové plotny žulové s kříži; jednu nalézáme, když do mlýna Frůhaufova vzhůru k lesu Šulákovu po hranicích jdeme; stojí při příkopu a použitá za kamen hraniční č. 56; na ní letopočet 1602, kříž, nůž a něco pravítka podobného.

10. Opatov. Směrem k Zbilidem od Opatova, již blíží hranicím, při škarpe silnice okresní, stojí tak zvaná „Baba“, totiž kříž žulový, dole širší, na hlavě, jako obyčejně silně porouchaný; na něm z obou stran zaříznutý kříž a v tom z předu ještě kopí. Zdá se býti jeden z nejstarších.

11. Hosov na Moravě. Pod Hosovem, proti Mirošovicím při rozcestí do Rančičova jest v mezi při cestě vozové plotna s křížem a v levo s dýkou. Letopočet na hlavě silně poškozený zdá se býti 1606? V Hosově při kapličce leží na sklepě plotna s křížem a v pravo meč husitský - nečistota okolí celá. Nad Hosovem k Jihlavě, při silnici, při samé Muky Boží setkáme se zas s plotnou takovou, na ní kříž a v pravo něco podlouhlého vytesáno.

12. Jihlava. Od nás před Jihlavou, pod hrází při Katových loukách uvidíme zas polozarostlou plotnu s křížem a na něm letopočet 1592; letopočet to nejstarší. Tak to jest při samé Jihlavě, v nejbližším okolí velmi mnoho křížů na plotnách s dýky, kopí, šipkama, erby, noži atd.
13. Cerekvice Dolní. Má také mě známý takový kříž na plotně žulové a na kříži zaříznuté kopí. Nalézá se při silnici okresní z Cerekvice do Batelova, již při hranicích, na pravé škarpě, vedle cesta vozová.
14. V Pelhřimově jsem se dozvěděl o jediné takové, křížem zdobené plotně za městem proti Vlášenci, na levé straně, směrem ku kostelu Kalvárii. Na zadní straně jest české písmo nepřečitelné. -
15. Také za Kostelcem, když se okresní cestou vzhůru k novému světu jede, spatří se asi v polovici kopce na levé straně za mezí polní starý kříž, plotnu žulovou a vedle v pravo sekýra.
16. Ježenský druhý kříž, též na plotně, ležící na mezi při cestě, zarostlý jest od Ježený proti Něm. Vyskytné. Při kříži v pravo jest meč husitský.
17. Spělov na Moravě. Hned za vsí, před poslední chalupou v pravo silnice okresní, vedoucí k Batelovu. Jest plotna žulová s křížem, v pravo předmět podlouhlý.
18. Šímanov. Za lesem Mordovny při cestě polní k Šímanovu v pravo, plotna jemně otesaná s křížem a nepřečitelným nápisem. Letopočet 1860?
19. Jindřichův Hradec. Na konci města, v pravo před mostem přes Nežárku vedoucí silnice ku Praze při zahrádce plotna dosti hrubá, žulová s křížem, letopočet 1593 s nápisem: Dencovlít?? „Pržet Koních zabit zemrel Kozelouch wot samoth“ (Koželouch od samoty.) -